

Nenad VEKARIĆ, **Vlastela grada Dubrovnika. 1: Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva**, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Zagreb – Dubrovnik, 2011., 352 str.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti 2011. godine objavila je knjigu *Vlastela grada Dubrovnika*. Ova opširna i izuzetno vrijedna monografija uglednog povjesničara Nena- da Vekarića čini sedamnaestu knjigu iz serije *Prilozi povijesti stanovništva Dubrovnika i okolice*. Središnja pozornost usmjerena je na povijest vlasteoskoga kruga i povijesnode- mografsku analizu njegova funkcioniranja. Knjiga je podijeljena u tri cjeline: »Korijeni dubrovačkog plemstva« (15–98), »Struktura vlasteoskog staleža« (99–204) i »Dubrovačka vlastela kroz stoljeća« (205–334).

U uvodnom dijelu (13–14) navedena je literatura koja se ovom problematikom do sada ba- vila. Isto tako autor objašnjava kako su mu u ovom radu temeljna podloga bile genealoške tablice, koje su omogućile dubinsko prodiranje u srž vlasteoskog kruga. Genealoškom me- todom rekonstruirani su popisi vlasteoskog kruga u različitim razdobljima, čime su stvo- reni reprezentativni statistički uzorci za praćenje brojčanog razvoja i obiteljskih ritmova.

Prvo poglavlje, »Korijeni dubrovačkog plemstva« (15–98), bavi se problemima veza- nim uz dugotrajan proces formiranja dubrovačkog nobiliteta. Na početku se raspravlja o razvojnim fazama dubrovačkog plemstva, koje završavaju zatvaranjem dubrovačkoga Velikog vijeća 1332. godine, kada vlastela dobiva obilježje ekskluzivnosti. Potom autor analizira dubrovački teritorijalni ekspanzionizam, koji je bio usko povezan s procesom transformacije dubrovačkih građana u dubrovačko plemstvo. Tako su kronološkim redom opisane faze proširenja dubrovačkog teritorija, kao i povijesne okolnosti koje su uz njih bile vezane. Nadalje, autor donosi kritički osvrt na zapise dubrovačkih kroničara iz raz- doblja od 16. do 18. stoljeća kako bi utvrdio vjerodostojnost legendi o podrijetlu vlaste- oskih rodova. Na kraju prvog poglavlja razmatraju se tragovi etniciteta, koji se поблиže mogu iščitati na temelju dubrovačkoga onomastičkog sustava od 11. do 14. stoljeća. U tom razdoblju završava proces pretvaranja Dubrovnika iz romanskog u slavenski grad. Naravno, novoromanski, odnosno mletački elementi će i od 14. stoljeća nadalje utjecati na sve sastavnice dubrovačkog života, ali samo u kulturnom smislu, jer, kako to autor ističe, »migracije« u genetskom smislu nisu imale nikakav utjecaj na vlasteoski krug, koji nije bio pristupačan doseljenicima.

Osnovne karakteristike dubrovačkog nobiliteta donosi poglavlje »Struktura vlasteoskog staleža« (99–204). U ovome poglavlju mogu se dobiti detaljne informacije vezane uz vla- steosku obitelj. Služeći se genealoškom metodom, autor donosi strukturu obitelji, zatim

određuje stopu nupcijaliteta i životnu dob u vlasteoskom krugu kroz pojedina stoljeća. Posebna pozornost posvećena je izvanbračnoj vlasteoskoj djeci. Također, u ovom su poglavlju genealoškom metodom rekonstruirane vlasteoske *casate*, specifični oblici rodbinskih »klanova«, u polustoljetnim intervalima u razdoblju od 1150. do 1900. godine. Genealoška je analiza poslužila i za procjenu vlastele u razdoblju od 1300. do 1800. godine, budući da ne postoji nijedno sačuvano arhivsko vrelo iz kojeg se može saznati broj članova vlasteoskoga kruga za vrijeme čitavog trajanja dubrovačke države. Autor se u ovome poglavlju dotaknuo i vlasteoskog kućanstva, kao i uloge rodovske komponente u stvarnom životu. Na kraju poglavlja istražuju se obilježja i utjecaj dubrovačkih vlasteoskih klanova, koji su bili nalik na današnje političke stranke, ali bez formalne strukture. Važno je napomenuti da o klanovima nema pisanih tragova, s obzirom da se radilo o neformalnom udruživanju, bez ikakvih formalnih organizacijskih poluga.

Treće poglavlje nosi naslov »Dubrovačka vlastela kroz stoljeća« (205–320). Kronološkim redom proučava se razvoj dubrovačke vlastele kroz pojedina stoljeća i povijesne okolnosti koje su utjecale na njezin razvoj. Za gotovo svako stoljeće priložene su tablice koje ilustriraju klanovski raspored vlasteoskih *casata* te grafikoni koji ukazuju na brojnost vlasteoskih rodova. Na početku poglavlja donosi se opis nastanka Grada te njegov razvoj pod zaštitom Bizantskoga Carstva, zatim raspon mogućeg broja stanovnika te prve vijesti o vlasteoskim rodovima. Posebnu važnost predstavlja isprava bugarskog cara Mihajla II. Asena iz 1253. godine, koja donosi prvo čvrsto uporište za utvrđivanje strukture dubrovačke vlasti, definiranje vlasteoskog kruga i njegove veličine. Autor kroz pojedina razdoblja razmatra klanovske borbe u kontekstu događaja presudnih za povijest Dubrovnika i Dubrovačke Republike. Tako se, primjerice, analizira položaj klanova u doba uspostave mletačkog vrhovništva nad Dubrovnikom u 13. stoljeću, zatim nakon zbacivanja mletačke vlasti u drugoj polovini 14. stoljeća te priznavanja podložnosti ugarsko-hrvatskome kralju Ludoviku I. Osim toga, u ovome se poglavlju obrađuje i opća povijest Dubrovnika. Do druge polovine 16. stoljeća može se pratiti teritorijalna i gospodarska ekspanzija Dubrovnika, a u razdoblju od početka 15. do druge polovine 16. stoljeća Dubrovnik doživljava svoj gospodarski, politički i kulturni vrhunac. No, od druge polovine 16. stoljeća javljaju se prvi znakovi dugotrajne krize koja se u kontekstu dubrovačke vlastele može uočiti na primjeru dekadencije i zaoštavanja klanovskih razmirica, koje će kulminirati *Velikom zavjerom* u drugoj polovini 17. stoljeća. Jednako tako, proučavaju se i neki drugi crni događaji u dubrovačkoj povijesti, poput Crne smrti 1348. godine te katastrofalnog potresa 1667. godine, kao i posljedice koje su te katastrofe imale za vlasteoski stalež. Nadalje, autor ističe doprinos dubrovačke vlastele prilikom obnove života u Gradu nakon potresa te istražuje probleme vezane, uz pojavu nove vlastele, koja će popuniti razrijeđene redove vlasteoskog kruga. Treće poglavlje završava francuskim zauzimanjem Dubrovnika te ukidanjem Dubrovačke Republike 1808. godine, s posebnim osvrtom na situaciju u vlasteoskom krugu u to doba.

Na kraju knjige, u zaključnome dijelu (321–334), autor rezimira probleme vezane uz vlasteoski krug koji su bili obrađeni u ovoj knjizi te donosi zaključke svojih istraživanja.

Kao što i sam autor na kraju knjige zaključuje, dubrovački vlasteoski krug najdugotrajnija je artikulirana skupina nastala na hrvatskome tlu, tako da ova monografija predstavlja

iznimno vrijedno djelo u znanstvenom i kulturnom smislu. Ponuđen je drukčiji pristup problematici vezanoj uz dubrovački nobilitet, što pobliže oslikavaju brojni tablični i grafički prilozi.

Juraj Balić